

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

SPRÁVA

o stave bezpečnosti školského prostredia a prevencie negatívnych javov v správaní žiakov v základnej škole v školskom roku 2013/2014

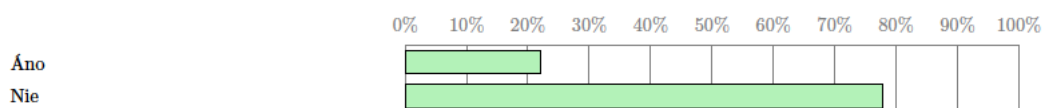
Bezpečnosť školského prostredia a prevenciu negatívnych javov sledovala Štátna školská inšpekcia v **134** základných školách (ZŠ), z ktorých **3** boli súkromné, **9** bolo cirkevných, **18** s vyučovacím jazykom maďarským, **2** boli s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským a **2** s vyučovacím jazykom ukrajinským. Vyhodnotenie sa uskutočnilo na základe aktuálnych zistení z informačného dotazníka zadávaného riaditeľovi školy (*134 respondentov*), z dotazníka zadávaného žiakom školy (*4 403 respondentov 5. – 8. ročníka, z nich bolo 2 170 chlapcov a 2 233 dievčat*), členom žiackej školskej rady v plnoorganizovaných ZŠ (*217 respondentov, z nich bolo 73 chlapcov a 144 dievčat*) i z informácií získaných z rozhovorov s vedením školy, s koordinátormi prevencie, výchovnými poradcami, žiakmi a z dôkladného rozanalýzovania pedagogickej dokumentácie školy.

Z analýzy zisteného stavu vyplynulo, že dôležitou úlohou kontrolovaných subjektov bolo nielen efektívne vzdelávanie, ale k základným prioritám patrilo aj **vytváranie bezpečného školského prostredia, redukcia šikanovania a zvýšenie tolerancie medzi žiakmi**. Prvky bezpečnosti a prevencie boli implementované do školského vzdelávacieho programu. Vedúci zamestnanci škôl v informačnom dotazníku uviedli, okrem jedného subjektu, že venujú dostatočnú pozornosť prevencii negatívnych javov v správaní žiakov a takmer **95 %** riaditeľov považuje prevenciu realizovanú v škole za dostatočne účinnú. V rozhovoroch skonštatovali, že zaistili bezpečnosť a ochranu zdravia žiakov v priebehu vzdelávacích aktivít a s nimi súvisiacich činností, vytvárali podmienky pre zdravý vývoj a predchádzanie vzniku rizikového správania, a to realizovaním systémových aktivít v oblasti ochrany žiakov pred diskrimináciou, násilím, agresivitou a šikanovaním. **Program aktívnej ochrany predchádzania sociálno-patologickým javom** bol rozpracovaný v pedagogických a pracovných dokumentoch škôl – v školskom poriadku, pláne práce školy, výchovného poradcu, v pláne koordinátora prevencie (koordinátor prevencie bol vymenovaný v **93,28 %** škôl). Školský poriadok bol zväčša prerokovaný s orgánmi školskej samosprávy a v pedagogickej rade školy (**77,61 %**). V časti týkajúcej sa uvedenej problematiky vychádzal predovšetkým z metodického usmernenia ministerstva školstva k prevencii a riešeniu šikanovania (niektoré subjekty ju mali spracovanú aj ako samostatný dokument) a žiaci s ním boli oboznámení, okrem 9 škôl, preukázateľným spôsobom na začiatku školského roka. Vo viac ako **96 %** subjektov školský poriadok vymedzoval opatrenia proti šíreniu legálnych a nelegálnych drog (fajčenie, pitie alkoholu, používanie iných škodlivín) a v takmer **92 %** škôl upravoval podmienky na zaistenie ochrany pred diskrimináciou a násilím, šikanovaním. Podmienky bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov upravovali tiež **prevádzkové poriadky** umiestnené v odborných učebniach, telocvičniach, v školských kluboch detí a boli stanovené i pri organizovaní výletov, exkurzií, plaveckých či lyžiarskych výcvikov.

K obsahu školského poriadku mali možnosť vyjadriť sa v niektorých kontrolovaných školách i žiaci a žiacke školské rady (ŽŠR), ktoré boli ustanovené v **24 %** škôl. Podľa odpovedí v dotazníkoch zadaných školskou inšpekciou si **36,94 %** žiakov myslí, že školský poriadok prispieva k riešeniu negatívnych javov v ich správaní, záporné stanovisko vyjadrilo **24,18 %**. Až **38,37 %** nevedelo jeho účinnosť posúdiť, čo vytvára predpoklad, že nebol so žiakmi dostatočne prekonzultovaný, a to napriek tomu, že s ním boli oboznámení triednymi

učiteľmi. Avšak uvedené zistenie mohlo súvisieť aj s nepozornosťou žiakov. Priaznivejšie sa k školskému poriadku vyjadrili členovia ŽŠR. Pozitívny názor orientovaný na riešenie problémov v súvislosti s násilím a so šikanovaním potvrdilo až **87,10 %** jej členov, pričom i s pravidlami školského poriadku, ktoré sa týkali prevencie násillia a šikanovania, väčšina súhlasila (78,34 %). Čiastočný súhlas potvrdilo 15,67 % členov ŽŠR, nesúhlas 1,84 % a pravidlá k danému javu nepoznalo 4,15 %. Nepriaznivým zistením bolo, že takmer 30 % členov ŽŠR nepoznalo meno koordinátora prevencie v škole, ako aj skutočnosť, že členovia ŽŠR sa zúčastňovali iba minimálne na riešení výchovných problémov.

Graf 1 Zúčastnili ste sa spolu s učiteľmi na riešení výchovného problému alebo problému, ktorý súvisel so šikanovaním?

Proces prevencie bol implementovaný do výchovno-vzdelávacej činnosti, školy využívali okrem klasických metód moderné a interaktívne metódy tak, aby ich prepojili so školskými aktivitami. Podujatia realizovali s cieľom zvyšovať právne vedomie žiakov, ale aj vyučujúcich a zákonných zástupcov. Využívali odborne garantované preventívne programy a projekty¹, celoslovenské súťaže², zapojenie sa do národného programu realizovaného v spolupráci s Výskumným ústavom detskej psychológie a patopsychológie³.

Bezpečnému využívaniu internetu a prevencii delikvencie, kriminality i šikanovania venovali **triednické hodiny**, besedy s odborníkmi⁴, príslušníkmi polície⁵, ako i športové a relaxačné aktivity, výchovné koncerty⁶, divadelné predstavenia, kurzy s tematikou *ako sa brániť pred šikanovaním*. V niektorých školách mali schránky dôvery, na základe ktorých riešili agresívne správanie so zákonnými zástupcami, sprístupňovali informačné materiály súvisiace so šikanovaním pre žiakov, monitorovali sociálnu klímu v triede, resp. v škole, a to najmä anonymnými dotazníkmi a v spolupráci s koordinátorom drogovej prevencie vyhodnocovali zistenia na pracovných poradách. V zadaných dotazníkoch viac ako 60 % žiakov potvrdilo, že téma neprimeraného správania bola občas súčasťou rozhovorov s učiteľmi, 22 % žiakov sa s ňou stretlo často, avšak takmer 10 % sa s učiteľmi nerozprávalo na uvedenú tému.

V rámci **záujmových útvarov** školy pripravili pre žiakov rôzne aktivity, ktoré im umožňovali tráviť voľný čas zmysluplným spôsobom, a zároveň poskytovali viac priestoru na dialógy k téme nevhodného správania.

¹ Európsky týždeň boja proti drogám; Európsky týždeň boja proti rasizmu; Cesta k emocionálnej zrelosti; Nebuď otrok drog; Nenič svoje múdre telo; Správaj sa normálne; Zober loptu a nie drogy; Týždeň zdravia; Týždeň priateľstva; Ži a nechaj žiť; Drogy nie sú cukríky

² Najlepšia protidrogová nástenka

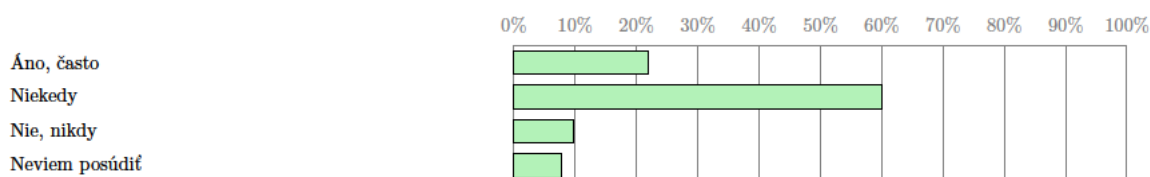
³ Komplexný poradenský systém prevencie a ovplyvňovania sociálno-patologických javov v školskom prostredí

⁴ Deklarácia práv dieťaťa; Ako čeliť šikanovaniu; Povedzme násilliu stop!; Deň komplimentov; Ako poznám sám seba; Deň zápasu za ľudské práva; Medzinárodný deň boja proti rasovej diskriminácii – jedinečnosť a odlišnosť ľudí

⁵ Šikanovanie ako trestný čin

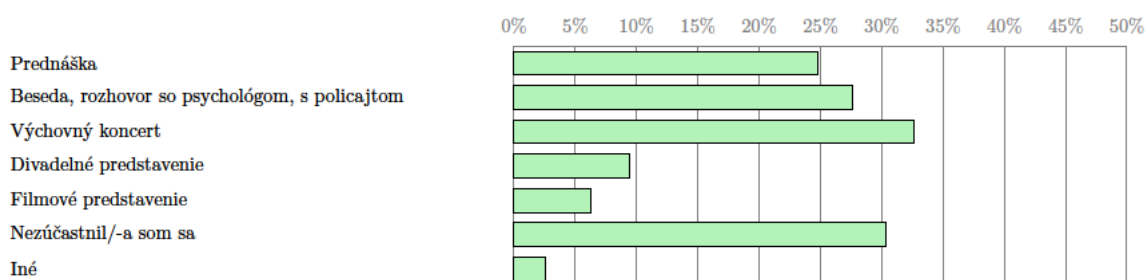
⁶ Tancom proti drogám; Aj v zdravom tele je žiť skvelé; Stop zneužívaniu moci; Čo je moc, to je moc; Bezsvedomie – výchovný koncert so skupinou AYA zameraný na drogovú problematiku

Graf 2 Rozprávali ste sa s učiteľmi na tému agresívneho správania/šikanovania?

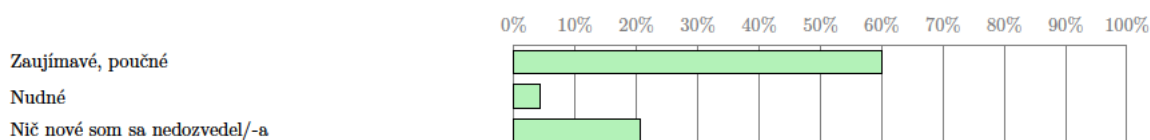
Z podujatí preventívneho charakteru, na ktorých sa zúčastnili žiaci, v dotazníku najčastejšie uvádzali výchovné koncerty, besedy, rozhovory so psychológom a s policajtom, prednášky, v menšej miere divadelné a filmové predstavenia. Ocenili aj relácie v školskom rozhlase, hudobný film o šikanovaní, skautskú akciu, preventívne programy⁷, výtvarné súťaže spojené s výstavkami prác žiakov na protidrogovú tému⁸, výtvarno-literárnu súťaž⁹. V niektorých subjektoch zrejme žiaci neboli dostatočne motivovaní, čo potvrdzuje absencia takmer tretiny žiakov na aktivitách, resp. subjekty nevyužili okrem zaužívanej konvencie nijakú zážitkovú formu k získavaniu informácií o šikanovaní, čo potvrdili niektorí žiaci v neformálnych rozhovoroch. Poukázali hlavne na formálnosť niektorých akcií, podľa nich aktivity neboli plánovito organizované ku konkrétnej problematike.

Graf 3 Podujatia preventívneho charakteru, na ktorých sa zúčastnili žiaci

Z hľadiska nových poznatkov boli podujatia prínosom pre takmer 60 % opýtaných žiakov, ktorí aktivity hodnotili kladne. Obsahová náplň bola nudná pre 4 % žiakov a z hľadiska nových informácií aktivity neboli prínosom pre 20 % žiakov. Akcie viac zaujali dievčatá, ktoré v menšej miere ako chlapci vyjadrili kritické stanovisko.

Graf 4 Ako hodnotíš navštívené preventívne podujatia?

Na príprave a organizovaní preventívnych aktivít sa podieľali koordinátori prevencie v úzkej spolupráci s vedúcimi zamestnancami školy, koordinátormi výchovy k ľudským právam, environmentálnej výchovy a triednymi učiteľmi, v neplnoorganizovaných školách aktivity zabezpečovali riaditelia škôl. Vedúci zamestnanci často zdôrazňovali, že podstata

⁷ Program CHIPS

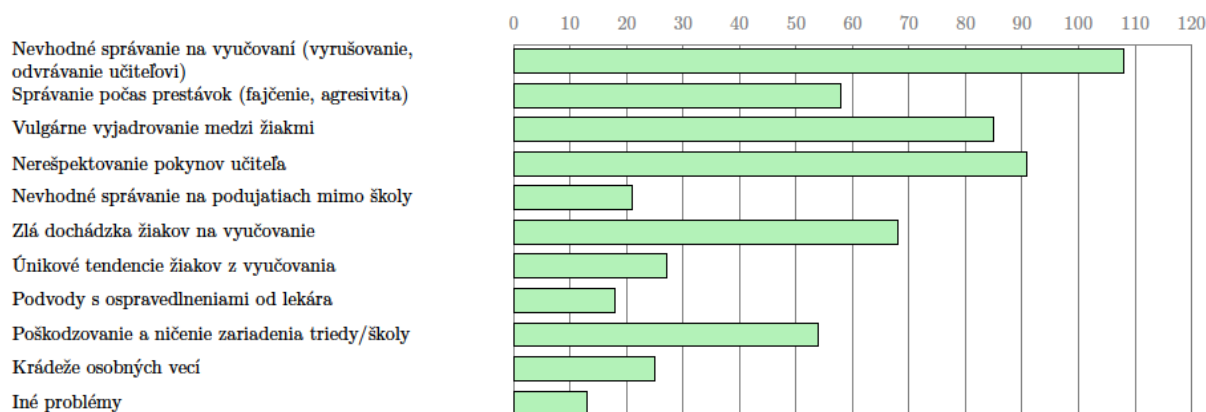
⁸ Najlepšia protidrogová nástenka

⁹ Ľudské práva očami detí

úspechu pri vytváraní bezpečného školského prostredia spočíva v účinnom eliminovaní už prvotných prejavov naznačujúcich šikanovanie, v dôslednom monitorovaní situácie v sebakpresadzovaní sa v rámci medziľudských vzťahov, riešení priestupkov so zachovaním dôveryhodnosti a celkovo v budovaní podporujúcej sociálnej klímy.

Výchovné problémy spojené hlavne s neprimeraným správaním na vyučovaní bolo potrebné riešiť na zasadnutiach pedagogickej rady, operatívne pohovorom so žiakmi a ich zákonnými zástupcami. Medzi najfrekvencovanejšie priestupky voči školskému poriadku patrili vyrušovanie na hodinách, odvrávanie učiteľovi, nerešpektovanie pokynov učiteľa, vulgárne vyjadrovanie medzi žiakmi, zlá dochádzka žiakov na vyučovanie, únikové tendencie z vyučovania či správanie počas prestávok, fajčenie, poškodzovanie školského majetku, ponižovanie spolužiakov, zlomyseľné slovné narážky na adresu dievčat. Sledované subjekty venovali pozornosť riešeniu problémov i v súvislosti so skrývaním osobných vecí, vymáhaním rôznych služieb, predmetov, jedla, s falšovaním zápisu v žiackej knižke, podvodmi s ospravedlneniami od lekára, so zanedbávaním školských povinností, s absentovaním akýchkoľvek pomôcok na vyučovaní a s kyberšikanovaním.

Graf 5 Výchovné problémy, ktorými sa zaoberali pedagogické rady

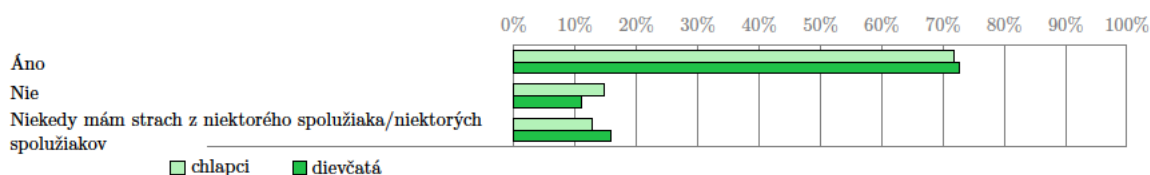

Takmer všetci vedúci zamestnanci škôl (97 %) deklarovali, že monitorovali správanie žiakov, realizovali **monitoring zameraný na odhaľovanie príznakov šikanovania** a negatívnych javov v správaní sa žiakov, ale aj zabezpečovali preventívne aktivity na zamedzenie výchovných problémov. V niektorých školách koordinátori prevencie, vyučujúci a školský pedagóg realizovali prevenciu kriminality, šikanovania a drogovej závislosti prenosom informácií smerom k žiakom na triednických i vyučovacích hodinách (témy tolerancia, rešpektovanie ľudských práv, šikanovanie), a to aj z aktivít v záujmových útvaroch, zdôrazňovali organizovanie výchovných koncertov k prejavom intolerancie a šikanovania, prípravu besied, organizovanie športových podujatí, zhotovovanie informačných nástienok o kyberšikanovaní, zapojenie žiakov do súťaží, hlavne výtvarných. Občas uvádzali využitie nástenných novín informujúcich žiakov o príčinách, formách a stratégiách ochrany pred šikanovaním alebo absolvovanie psychosociálneho tréningu žiakov pod vedením psychológa, čo podľa nich prispelo k zlepšeniu správania žiakov. Avšak Štátna školská inšpekcia zistila, že výsledky interného monitoringu niektorých kontrolovaných subjektov nekorešpondovali s jej zisteniami (na základe ich výsledkov nebol u nich výskyt šikanovania indikovaný, a preto subjekty neprijímali ani žiadne opatrenia), ale v dotazníkoch školskej inšpekcie žiaci potvrdili, že boli v škole šikanovaní raz alebo i viackrát. Niektoré školy monitoring s následným vyhodnotením a prijímaním potrebných opatrení nerealizovali vôbec, riaditelia i v rozhovore uvádzali, že prejavy šikanovania sa v ich škole nevyskytovali,

čo bolo v rozpore nielen so zisteniami školskej inšpekcie vyplývajúcimi z dotazníkov zadaných žiakom, ale aj s opatreniami, resp. sankciami uplatnenými školou voči agresorom (výchovné opatrenia, znížené známky zo správania, pohovory s agresorom a jeho rodičmi). Možno konštatovať, že výsledky uskutočneného interného monitoringu škôl zodpovedali zisteniam Štátnej školskej inšpekcie len čiastočne.

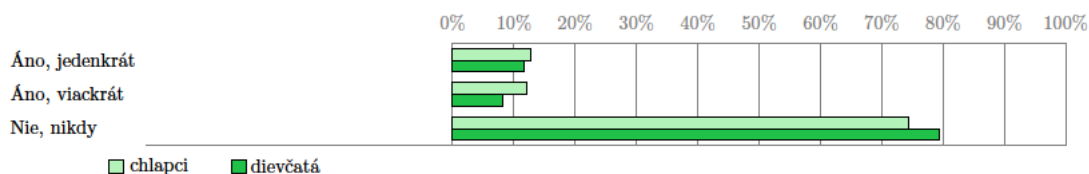
Napriek realizovaným rôznorodým aktivitám na predchádzanie spoločensky nežiaducich javov, ktoré školy deklarovali, **12,83 %** opýtaných nemalo pocit bezpečia a istoty (chlapcov bolo o 4 % viac). Z niektorého spolužiaka alebo z niektorých spolužiakov malo niekedy strach až **14,37 %** žiakov. Väčší strach zo spolužiakov mali dievčatá (o 3 %). Pozitívom bolo, že bez pocitu ohrozenia sa cítilo v školskom prostredí **72,30 %** žiakov.

Graf 6 Cítiš sa v škole bezpečne (nikto ti neubližuje)?

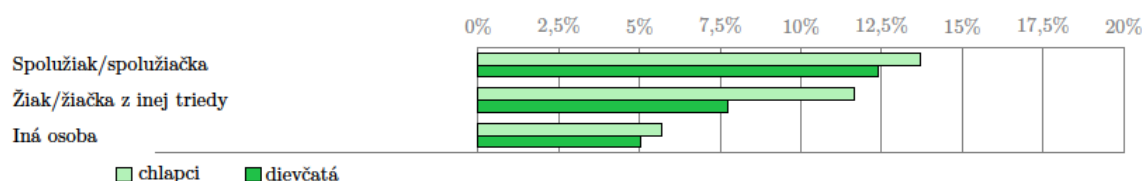
Obetami šikanovania v školskom prostredí bolo vyše **20 %** žiakov. V prípade vyše 12 % žiakov išlo o jednorazovú negatívnu skúsenosť, avšak v prípade viac ako 10 % opýtaných už išlo o opakované nežiaduce javy a táto časť žiakov sa zrejme aj v dotazníku vyjadrila, že sa necíti v škole bezpečne. Opakované zámerné, zlomyselné obťažovanie a ohrozovanie zo strany iných priznalo o 2 % viac chlapcov ako dievčat. Podľa vyjadrení respondentov takmer **77 %** žiakov nebolo v školskom prostredí šikanovaných.

Graf 7 Bol/-a si niekedy v škole šikanovaný/-á?

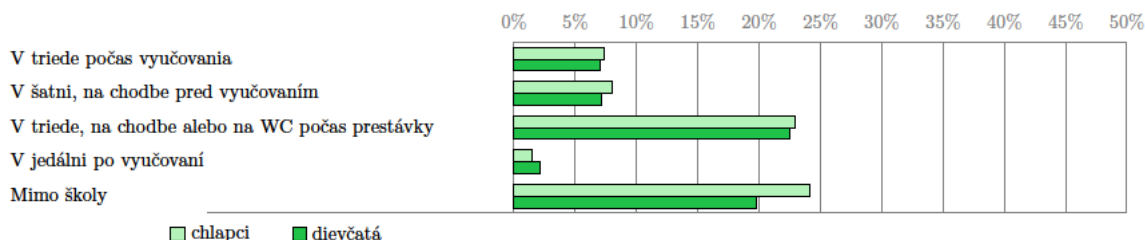
Existenciu šikanovania v školách potvrdzuje aj zistenie, že až **42,26 %** žiakov (približne rovnako chlapcov i dievčat) bolo svedkom šikanovania. K uvedenému javu dochádzalo najčastejšie medzi žiakmi kolektívu triedy, ale aj školy (zistenie potvrdilo o niečo viac chlapcov ako dievčat). Najviac boli žiaci ohrozovaní zo strany svojich spolužiakov. Menej obetí označilo za agresora inú osobu.

Graf 8 Kto ťa šikanoval?

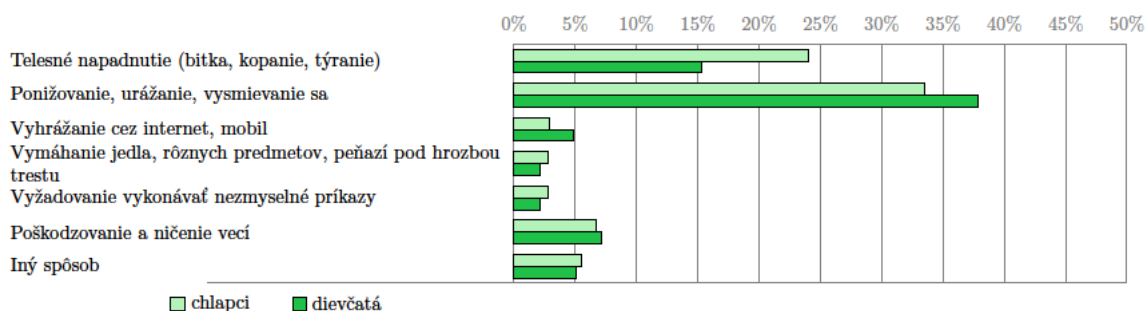
Svoj podiel viny na ubližovaní spolužiakovi potvrdili i samotní žiaci, v prevahe boli chlapci. Ubližovanie spolužiakovi jednorazovo priznalo až **17,17 %** opýtaných a opakovane **6,52 %**. Počty agresorov boli reálne zrejme väčšie, pretože v tomto prípade sa nemuseli v dotazníku všetci vyjadriť pravdivo, a túto skutočnosť potvrdzujú i zistenia školskej inšpekcie. Najčastejšie sa žiaci so šikanovaním stretávali v budove školy, hlavne počas prestávok a mimo školy pred začiatkom vyučovania a po vyučovaní.

Graf 9 Miesto výskytu šikanovania

Z hľadiska formy šikanovania prevládalo psychické násilie. Najčastejšie uvádzanými spôsobmi ubližovania boli ponižovanie, urážanie, vysmievanie sa, zastrašovanie, nadávky. Táto verbálna forma šikanovania prevládala nad fyzickými útokmi (viac o 16,05 %).

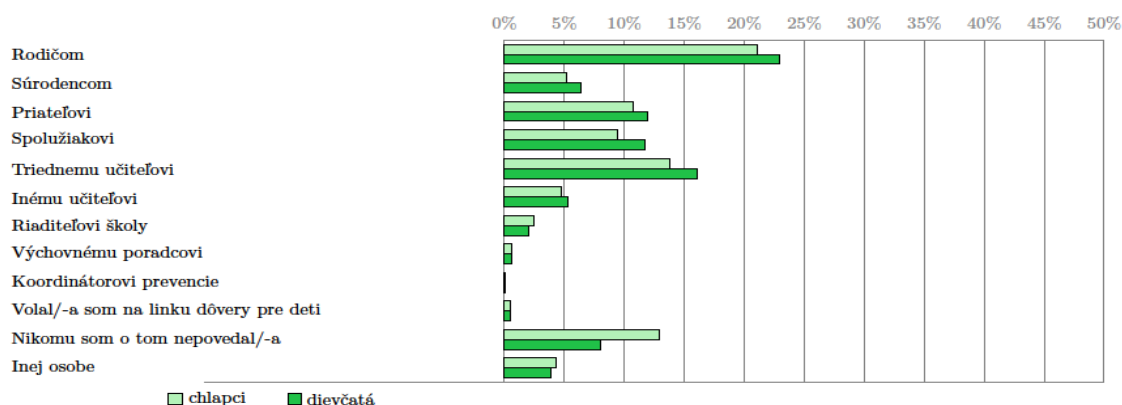
Graf 10 Akým spôsobom ubližovali tebe alebo tvojmu spolužiakovi?

Aktérov šikanovania odsúdili samotní žiaci, navrhovali prijať opatrenia a uložiť im tresty. Viac ako polovica žiakov navrhovala vykonať pohovor so žiakom a jeho rodičmi, vyše 40 % opýtaných by siahlo po represívnejšom postupe – znížení známky zo správania. Na približne rovnakej úrovni žiaci navrhli pokarhať aktérov šikanovania pred celou školou (21,84 %), riešiť správanie s políciou (19,62 %) a s cieľom znížiť riziko opakovaného šikanovania navrhovali i umiestnenie vo výchovnom zariadení (18,76 %) a preradenie na inú školu (17,46 %).

V prípade tohto nežiaduceho javu sa žiaci obrátili predovšetkým na rodičov, ale aj na triedneho učiteľa, priateľa, spolužiaka. V menšej miere sa zdôverili súrodencom, inému učiteľovi, inej osobe a riaditeľovi školy. Časť žiakov (v prevahe boli chlapci) o tomto jave nepovedala nikomu, zrejme táto časť respondentov nemá dôveru v nikoho, kto by ich vypočul a pomohol nepríjemnú situáciu riešiť.

Graf 11 Ak si bol/-a šikanovaný/-á alebo si bol/-a svedkom šikanovania, komu si o tom povedal/-a?

Podľa žiakov by pomohli predchádzať tomuto nežiaducemu javu hlavne rozhovory o šikanovaní s rodičmi, predovšetkým im sa zdôveriť vo väčšej miere (61,35 %) a s učiteľmi (57,95 %), obrátiť sa na nich v prípade šikanovania, tiež by pomohli konzultácie so psychológom a pohovory so žiakmi na danú problematiku. Niektorí skonštatovali, že by si našli v triede dobrého kamaráta, ktorý by im pomáhal, alebo by sa snažili byť na mieste, kde je učiteľ, resp. iná osoba, ktorí by mohli v prípade potreby zakročiť. Ojedinele by siahli aj po riešení nevhodným, razantným spôsobom, objavili sa námety typu *vyriešiť si to sám, ubrániť sa sám*. Zaujímavé bolo vyjadrenie žiaka, ktorý zaznamenal svoju odpoveď nasledovne: *Viac počúvať deti, lebo každé šikanovanie má svoj dôvod, je to následok niečoho, napr. nevhodnosti. A konať, žiadne reči a výchovné koncerty tomu nepomáhajú. Deti to berú jedným uchom dnu a druhým von, nudí ich to. Nejako ich motivovať na nekonanie šikany*. V týchto intenciách sa vyjadrili v rozhovoroch aj niektorí žiaci.

Mnohé navrhované opatrenia sa zhodovali s opatreniami prijatými riaditeľmi škôl, ktorí v rozhovore uviedli, že prípady negatívnych prejavov v správaní žiakov okamžite riešili individuálnym pohovorom s agresorom a jeho zákonnými zástupcami. Po dôslednom prešetrení situácie uplatnili voči agresorom príslušné opatrenia v zmysle školského poriadku stanovené na základe závažnosti a dôsledkov nevhodného správania (napomenutie triednym učiteľom, pokarhanie triednym učiteľom, pokarhanie riaditeľom školy, znížené známky zo správania, zamedzenie účasti vinníkov na atraktívnych akciách školy, v škole prírody, na turistických výletoch). Občas využívali konzultácie s odborníkmi z centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP), psychiatrom a spoluprácu s políciou, v niektorých prípadoch odporučili spoluprácu s poradenskými zariadeniami i zákonným zástupcom.

Podľa vyjadrení riaditeľov sa v niektorých prípadoch školy učili riešiť vzniknuté problémy zo svojich chýb a z prípadov, ktoré sa už objavili v spojení s násilím v predchádzajúcom období. Charakteristická bola pre ne kombinácia programových obsahov prispôbená aktuálnej situácii v škole. V prípade zvýšeného rizika problémov s násilím a šikanovaním, ako aj prítomných znakov problémového správania sa zacieleno na špecifické sociálne skupiny – na vedomosti o následkoch násillia a šikanovania týchto skupín, informácie o právnych dopadoch, na vytváranie sociálneho a psychosociálneho prostredia človeka. V rámci programov zameraných na zručnosti rozhodovania a objasnenia si hodnôt, na sebaúctu učili žiakov v niektorých školách stratégie zamerané na identifikovanie problémov, vlastné hodnoty, dôsledky svojho správania, nachádzanie riešení a voľby alternatív. K stimulovaniu diskusií v prostredí školy v súčinnosti s CPPPaP využívali rovesníkov a PEER program.

Keďže najdôležitejšími osobami v prevencii proti nežiaducim javom v správaní žiakov boli učitelia, školy venovali pozornosť školeniam k danej problematike. **Vzdelávanie pedagogických zamestnancov** v oblasti preventívnych aktivít organizovalo necelých 60 % z celkového počtu sledovaných škôl. Z rozhovorov niektorých riaditeľov vyplynulo, že záujem o prednášky, workshopy, školenia bol výrazný. Niektorí vyučujúci absolvovali externé špecializačné vzdelávanie zamerané na školské preventívne programy a prevenciu sociálno-patologických javov. Vzdelávania k prevencii,¹⁰ ktoré organizovali CPPPaP, MPC, Nadácia pre deti Slovenska, Nadácia otvorenej spoločnosti a pod., sa zúčastňovali najmä koordinátori prevencie a výchovní poradcovia. Na jednej škole boli všetci pedagogickí zamestnanci prihlásení na kontinuálne vzdelávanie *Tvorba a rozvoj pozitívnej klímy v školách*. Pedagógovia cirkevných škôl sa zúčastnili na metodickom dni pedagogických zamestnancov Žilinskej diecézy (prednáška zameraná na preventívny systém). Niektoré školy realizovali projekty¹¹ a v rámci interného vzdelávania si pedagogickí zamestnanci na pracovných poradách navzájom odovzdávali informácie z absolvovaných školení a vzdelávacích podujatí, ako aj informácie týkajúce sa zdrojov prevencie násilia, základných informácií o právnych predpisoch a trestnoprávnej zodpovednosti, o moderných prejavoch šikanovania, o možnosti participácie na tvorbe preventívnych programov a nenásilnej implementácii ochrany žiakov do edukačného procesu i mimoškolských aktivít. Napriek deklarovanému vzdelávaniu pedagogických zamestnancov riaditeľmi v informačných dotazníkoch, v časti škôl nebolo uskutočnené žiadne vzdelávanie učiteľov v tejto oblasti, učitelia získavali poznatky samoštúdiom odborných publikácií, časopisov a prostredníctvom internetových stránok¹².

Pri výchove žiakov majú nezastupiteľné miesto aj **zákonní zástupcovia**. V rozhovoroch riaditelia škôl a koordinátori prevencie drogových závislostí a iných sociálno-patologických javov potvrdili, že na začiatku školského roka na plenárnych a triednych rodičovských združeniach oboznámili zákonných zástupcov so školským poriadkom a s vnútornou smernicou k prevencii šikanovania. V priebehu roka pre nich zabezpečovali rôzne aktivity a prednášky, ale aj besedy na témy k uvedenej problematike¹³ v 85 subjektoch, čo predstavuje **63,43 %** z počtu kontrolovaných škôl. Cieľom aktivít bolo upozorniť rodičov aj na problém šikanovania detí pre vzhľad alebo rasovú príslušnosť, a preto volili i formu osvetovej činnosti, napr. v rámci projektu *Inklúzia marginalizovaných rómskych komunit*, alebo diskusiu na triednych a celoškolských stretnutiach rodičov a osobné pohovory. V niektorých školách v komunikácii s rodičmi využili výchovnú komisiu, ktorá sa svojou činnosťou zameriavala na propagáciu a vysvetľovanie medzi rodičmi, aktivizovala ich pri podpore práce v škole. Iné aktivity alebo podujatia pre zákonných zástupcov cielene zamerané na poskytovanie informácií o šikanovaní, príp. spôsoboch riešenia tohto problému školy neorganizovali najmä z dôvodu malého záujmu rodičov.

Iné zistenia

V 30 školách, čo predstavovalo viac ako pätinu kontrolovaných škôl, nebol vydaný školský poriadok, resp. bol vydaný bez jeho prerokovania v pedagogickej rade alebo v rade školy, čo neumožnilo členom týchto poradných a samosprávnych orgánov vyjadriť sa k ich obsahu, príp. podať k nim akékoľvek pripomienky alebo návrhy. V jednej škole nebola

---

¹⁰ Efektívna komunikácia a asertívne riešenie konfliktov; Rozvíjanie emocionálnej inteligencie a komunikačných zručností potrebných pri prevencii šikanovania; Šikanovanie a vydieranie na ZŠ; Kyberšikana a jej prevencia; Problémový žiak – problémová trieda; Tolerancia a rozmanitosť; Rozvoj životných zručností; Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť; Sociálna klíma školy a triedy; Bezpečnosť sociálnych sietí; Intervenčné stratégie a techniky riešenia výchovných problémov

¹¹ Desatoro o drogách v škole pre pedagógov; Účinná prevencia – dobrá investícia; Šikanovanie v škole

¹² www.infodrogy.sk; www.prevenciasikanovania.sk; www.zodpovedne.sk; www.bezpecnaskola.sk

¹³ Prevencia šikanovania; Kyberšikana; Bezpečnosť a ochrana zdravia v živote školy

zaistená bezpečnosť a ochrana zdravia žiakov v spojených ročníkoch pri výchove a vzdelávaní predmetov matematika (1., 2. ročník) a informatická výchova (3., 4. ročník) jednou učiteľkou naraz v dvoch učebniach, podobne v jednom subjekte sa vyskytli nedostatky týkajúce sa nesprávnej organizácie prestávok z hľadiska dodržania dĺžky vyučovacích hodín a dĺžky obedňajšej prestávky.

Závery

Prioritou väčšiny subjektov bolo vytvorenie bezpečného školského prostredia, utváranie vhodných podmienok pre uplatňovanie prevencie spoločensky nežiaducich javov. Snahou škôl bolo vypracovať školské stratégie s efektívnymi postupmi riešenia vyskytujúcich sa problémov v zmysle úloh vyplývajúcich z právnych predpisov, taktík prevencie a metodických usmernení. Zásady správania taxatívne stanovili v školských poriadkoch, v niektorých školách aj v interných predpisoch. Žiaci boli na začiatku školského roka i pred každou akciou oboznámení so zásadami bezpečného správania. Ustanovení koordinátori spolupracovali s vedením škôl, výchovným poradcom, vyučujúcimi, koordinovali preventívne podujatia. Žiakom poskytovali informácie k danej problematike formou besied, násteniek, plagátov, realizovali projekty, aktivity prevencie a eliminácie rizikového správania, bezpečného používania internetu, aktivity na podporu právneho vedomia žiakov, ako aj monitoring sociálnej klímy. Väčšina žiakov potvrdila, že vyučujúci sa s nimi rozprávali o šikanovaní, avšak organizované preventívne aktivity sa v niektorých školách javili ako nesystémové, pretože viac ako tretina žiakov uviedla, že sa na nich nezúčastnila a pätina opýtaných sa vyjadrila, že sa nič nové nedozvedela. Časť žiakov potvrdila šikanovanie, ktorého najbežnejším prejavom bola jeho verbálna podoba, a vyjadrila obavy z niektorých spolužiakov. Interesantným zjavom bolo poukázanie na výskyt šikanovania počas vyučovania za prítomnosti učiteľa. Aj v tejto súvislosti je potrebné pripomenúť dôležitú oblasť, ktorá môže významnou mierou prispieť k zlepšovaniu psychosociálneho prostredia, a to oblasť vzdelávania pedagogických zamestnancov. Pozornosť je potrebné venovať nielen internému vzdelávaniu, ale dôležité je vytvoriť priestor aj na externé vzdelávanie v tejto oblasti, vrátane aktívnej účasti pedagogických zamestnancov na seminároch, konferenciách, besedách. V jednotlivých subjektoch sa zistil rozdiel v ich kvalitatívnom i kvantitatívnom prístupe k danej problematike. Podľa vyjadrenia pedagógov komplexné riešenie v tejto oblasti sa v školách premietlo do zlepšenia psychosociálnej klímy, zníženia rizikového správania žiakov (šikanovanie, záškoláctvo, agresivita, delikvencia, kriminalita, prejavy extrémizmu) a do výsledkov vzdelávania.

Výrazne pozitívne zistenia

- vypracovanie školského poriadku vrátane úpravy podmienok na zaistenie ochrany pred diskrimináciou a násilím, šikanovaním i vymedzenia opatrení proti šíreniu legálnych a nelegálnych drog vo väčšine škôl
- bohatá ponuka záujmovej činnosti pre všetkých žiakov ako prostriedku prevencie a zmysluplného využívania voľného času
- záujem žiakov pracovať v záujmových útvaroch a prezentovať výsledky svojej práce
- efektívna práca koordinátora prevencie pri príprave a realizácii preventívnych aktivít v spolupráci s riaditeľom školy a vyučujúcimi
- včasné riešenie negatívneho správania sa žiakov
- spolupráca so zákonnými zástupcami pri konkrétnom riešení negatívnych javov v správaní žiakov
- priebežné monitorovanie a vyhodnocovanie správania sa žiakov v časti škôl

Oblasti vyžadujúce zlepšenie

- ustanoviť žiacke školské rady
- zaangažovať členov žiackej školskej rady do prevencie a riešenia šikanovania v škole, umožniť žiakom aktívne sa zapojiť do tvorby pravidiel správania
- viesť ich k otvorenej diskusii vytváraním dôverného prostredia
- previazať nenásilnou formou systémové aktivity v oblasti prevencie šikanovania a agresivity s edukačným procesom
- usmerniť žiakov k zmysluplnému tráveniu voľného času mimo prostredia internetu, počítačových hier a sociálnych sietí
- uskutočňovať reliabilný monitoring zameraný na výskyt šikanovania a iných nežiaducich javov v správaní žiakov
- zvyšovať informovanosť a zabezpečiť vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti prevencie
- zhotoviť informačnú tabuľu s informáciami – telefonickými kontaktmi, názvami inštitúcií zaoberajúcimi sa danou problematikou

Opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov

Na základe závažnosti inšpekčných zistení Štátna školská inšpekcia uplatnila voči vedúcim zamestnancom kontrolovaných subjektov prijať opatrenia na odstránenie nedostatkov a uložila odporúčania s cieľom daný stav zlepšiť. Opatrenia sa týkali neprerokovania školského poriadku v rade školy, nezverejnenia prevádzkového poriadku v telocvični, nedodržiavania dĺžky prestávok podľa vyhlášky o ZŠ, v niektorých prípadoch nevypracovania školského poriadku a jeho nedostatkov vzťahujúcich sa na porušenie všeobecne záväzných právnych predpisov z dôvodu nerozpracovania podmienok na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pred diskrimináciou, násilím a šikanovaním. Odporučila zabezpečiť vzdelávanie pre koordinátora prevencie, vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti primárnej prevencie, realizovať a vyhodnocovať monitoring žiakov. Odporúčania sa vzťahovali aj na ustanovenie žiackej školskej rady, na akceptovanie názorov jej členov, na ustanovenie funkcie koordinátora prevencie, na zintenzívnenie dozoru v priestoroch najčastejšieho výskytu vzájomných konfliktov žiakov, zabezpečenie informovanosti žiakov (poznať meno koordinátora prevencie vrátane náplne jeho činnosti), ako i poskytovanie informácií zákonným zástupcom. Na základe zistení a ich hodnotení Štátna školská inšpekcia uložila jednému kontrolovanému subjektu odporúčanie k zaradeniu úloh vyplývajúcich z Národného programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi do plánu práce školy. Trom školám odporučila premyslene, v súlade s veku primeranosťou žiakov, zaraďovať preventívne podujatia, jednej škole oboznámiť žiakov so školským poriadkom tak, aby porozumeli všetkým jeho ustanoveniam. Celkove **32** školám uložila **67** odporúčaní a **30** subjektov prijalo spolu **39** konkrétnych opatrení na odstránenie nedostatkov.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- zabezpečiť aktívnu účasť žiakov na tvorbe školského poriadku s cieľom lepšej akceptácie jeho pravidiel
- implementovať model prevencie násillia a šikanovania tak, aby bol neformálny, ale zároveň ucelený (predprípravná, iniciačná a udržiavacia fáza s vyhodnotením a následnými krokmi)

- zabezpečiť pravidelný reliabilný monitoring zameraný na výskyt šikanovania a iných nežiaducich javov v správaní žiakov v spolupráci s poradenskými zariadeniami
- využívať a zapájať inštitúcie, ktoré môžu škole prakticky a teoreticky pomáhať v preventívnych programoch pri vzdelávaní žiakov v danej oblasti (redukovanie, odstránenie šikanovania a používania legálnych a nelegálnych látok v živote ľudí)
- ustanovovať do pozície koordinátora prevencie takých pedagogických zamestnancov, ktorí absolvovali špecializačné vzdelávanie v tejto oblasti
- podporovať vzdelávanie pedagogických zamestnancov k preventívnym aktivitám
- využiť vo väčšej miere možnosti pôsobenia na rodičov, ktorí podporujú záškoláctvo svojich detí

Metodicko-pedagogickému centru

- pokračovať v realizácii kvalitného špecializačného vzdelávania v tejto oblasti pre pedagogických zamestnancov, ktoré by sa premietlo do efektívnej práce koordinátora prevencie
- pripraviť zážitkové, účinné prevenčné a intervenčné programy na vytváranie bezpečného prostredia v školách na základe skúseností škôl a monitorovania šikanovania; vzdelávacie aktivity orientovať na nácvik postupu pri riešení konkrétnych prípadov